

Rus İktisadi Düşünce Tarihi

Vincent Barnett

Çeviri: Yılmaz Aksu

alBaraka
Yayımları

VINCENT BARNETT

Birleşik Krallık genelindeki sayısız üniversitede yirmi yılı aşkın bir süredir araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. En son kitapları arasında, Routledge Tarihî Biyografiler serisinden *John Maynard Keynes* (2013) ile İngilizcede konuyla ilgili ilk monografi olan ve E.E. Slutsky'nin çalışmalarını gün ışığına çıkaran *İktisatçı ve Matematikçi Olarak E.E. Slutsky* (2011) bulunmaktadır.

YILMAZ AKSU

1994 yılında İstanbul'da doğdu. Lisans eğitimini 2013-2019 yılları arasında Koç Üniversitesinde Felsefe ve Tarih ana dallarında tamamladı. 2020 yılından itibaren İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nin Uluslararası Osmanlı Çalışmaları programında yüksek lisans eğitimi almaktadır. Çevirmenlik hayatına 2017 yılında çeşitli yayınevleri için İngilizce, Arapça ve Osmanlı Türkçesinden çeviri, sadeleştirme, düzeltme, son okumalar yaparak başladı. 2019 yılından itibaren Albaraka Yayınları için çeviriler yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

RUS İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİ	7
Önsöz	9
Teşekkür.....	12
1. Giriş – Rus İktisadi Zihniyetinin Tahlili	21
2. Giriş: 1870 Öncesi Rus İktisadi Zihniyeti.....	45
3. Çarlık [Rejimi] Altında Rus İktisadi Zihniyeti, 1870-1890....	61
4. Geç Dönem Çarlığında Sosyalizm ve Kalkınma, 1890-1913.	85
5. Geç Çarlık Döneminde Ekonomik Teori, 1890-1913	115
6. Fetret Devri – Rus İktisadi Zihniyeti Savaşta, 1914-1917	133
7. Bolşevizm Altında Rus İktisadi Zihniyeti, 1917-1929.....	151
8. Stalinizm Altında Rus İktisadi Zihniyeti, 1929-1940	185
9. Sonuç – Rus İktisadi Zihniyetini Değerlendirmek	209
10. Sonsöz – 1940'tan Sonra Rus İktisadi Zihniyeti	215
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	235
YAZAR DİZİNİ.....	243
KAVRAM DİZİNİ	247

RUS İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİ

Sovyetler Birliđi'nin 1980'lerde yıkılması, kapitalist demokrasinin bir zaferi olarak algılandı fakat sosyalist ekonomik teorinin önemi tartışma konusu olmaya devam etti. Bundan dolayı Vincent Barnett, Rus ve Sovyet iktisadi düşüncesinin 19. ve 20. yüzyıllarda geçirdiği tarihsel dönüşüm üzerine bir ilk olan bu kapsamlı incelemeyi kaleme aldı ve Rus iktisadının 21. yüzyıldaki geleceğine dair düşüncelerini ortaya koydu.

Bu kitap, çok geniş bir yelpazeye yayılan tarihsel materyaller ve kaynaklardan yararlanarak Rusya'da var olan Klasik, Neo-Klasik, Tarihsel, Sosyalist, Liberal ve Marksist ekoller gibi pek çok farklı iktisadi düşünce akımını incelemektedir. Barnett, farklı ekollerin ülke içinde ve ülke dışında gösterdikleri tesirlerin ve bu ekollerin ortaya koyduğu fikirlerin 1917'nin hem öncesinde hem de sonrasında hükümet politikalarını şekillendirmedeki etkisinin izini sürmektedir. Kitapta Rus iktisatçıların yayımladıkları önemli eserlerin detaylı bir kronolojisi yer almakta ve tarihsel süreksizliklerin bir disiplin olarak Rus iktisadının geleneksel yapısı üzerinde bırakmış olduğu etkiler tahlil edilmektedir.

Elinizdeki kitap, uluslararası iktisat tarihine ve Rus iktisadi düşüncesinin evrimine ilgi duyan herkes için temel bir okuma rehberi olacaktır.

Vincent Barnett, Rus entelektüel tarihini araştıran birçok kitabın ve makalenin yazarıdır.

ÖNSÖZ

Hafıza insan tecrübesinin bir köşe taşıdır. Wittgenstein, hafıza tecrübele-
rinin, hatırlamanın refakatçileri olduğunu belirtir fakat bu gibi tecrübe-
ler; bilinçli, ön bilinçli ya da bilinç dışı fark etmeksizin belirli bir uyarıcıyı
gerektiren maksatlı eylemlerdir. Neticede hatıraların nasıl kaydedildiği,
aktarıldığı, yok sayıldığı, tahrif edildiği, yok edildiği, gizlendiği, diriltildi-
ği ve zenginleştirildiği insanların yaşadığı toplumların doğasının bir ala-
meti farikası olarak görülebilir. Bugün birçok ülkede geçmişin tecrübele-
riyle tekrar bağ kurmaya duyulan popüler ilgi belki de hiç bu kadar büyük
olmamıştı. Bu bağların, iddia ettikleri dönem yerine, aslında kuruldukları
dönemin rengine kaçınılmaz olarak bürünüp bürünmedikleri cevaplan-
ması tümüyle imkânsız bir sorudur. Fakat bu durum, böylesi bağları ola-
bildiği kadar otantik bir şekilde yeniden kurmaya mâni değildir.

Bu kitap, uzun zamandan beri yok sayılan 19. ve 20. yüzyıl Rus ikti-
satçılarının tecrübe, fikir ve hatıralarının bir kısmını diriltmeye çalışmak-
tadır.¹ Bu eserin, böyle çetrefilli bir konu hakkında yazılmış eksiksiz ve
mükemmel bir çalışma olduğu iddia edilmemektedir. Aksine bu kitap,
her şeyden önce Batı'da, ağırlıklı olarak Marksist ya da planlamayla ir-
tibatlı kaygılardan ayıklanmış bir Rus iktisadi fikirleri tarihine duyulan
ilgiyi yeniden ateşleyip harlamayı, bu fikirlerin çok önemli bazı unsurları-

---

¹ ESRC (Economic and Social Research Council, Ekonomik ve Sosyal Araştırma
Konseyi) destekli bir proje olan 'Rus Medeniyetinde İktisadi Zihniyet, 1880-1917'
bana bu kitabı tamamlamam için gereken zamanı sağladı. ESRC'ye daimî destekle-
rinden dolayı büyük bir minnet duymaktayım.

nı açık ve ön yargısız bir tarzda ortaya koymayı ve bunların ortaya çıktığı devrin ruhunu hissettirmeyi amaçlamaktadır. Kitabın yazarı, bu konunun çeşitli yönleri üzerine on beş yıldır çalışmayı sürdürmektedir, dolayısıyla, bu eser ilgili okuyucular için on beş yıllık çalışmalardan, birçok yeni materyalin eklenmesiyle, damıtılmış saf bir öz teşkil etmektedir.

Kitap, okuyucunun bir sonraki konuya karşı iştahını kabartmak için pek çok tematik bilgi verecek ya da mümkün olduğu kadar farklı, pek çok Rus iktisatçının çalışmalarının en önemli yönlerindeki “çeşniyi” ilgili tarihsel bağlamıyla birlikte tattırarak şekilde düzenlenmiştir. Gözden geçireceğimiz dönemdeki bütün iktisatçıların çalışmalarının bütün yönlerine dair teferruatlı ve kapsamlı bir anlatım için onlarca cilt gerekirdi, yalnızca mütevazı bir cilt yazmak mümkün olduğundan, bu ciltte Rusya’da mevcut iktisadi düşünce yelpazesini gözler önüne koyacak bir yaklaşım benimsenmiştir. Sonuç olarak, böylesi kısıtlamalar altında mümkün olduğunca çok teorik malzeme koyabilmek adına anlatı sürekliliğinden ister istemez taviz verilmiştir. Fakat hakikatte bizzat tarihin kendisi de hiçbir zaman yumuşak bir anlatı akışı vermez; bazen tarihçilerdir yazılarında bunu kuranlar.

Amaç Ne?

Bu eserde benimsenen yaklaşım çeşitli profesyonel akademik gruplar arasında bazı kaşların kalkmasına (en basit ifadeyle “amacı ne?” sorusunun ortaya çıkmasına) neden oldu.² Rusya üzerine çalışan bazı akademisyenler (elbette ki hepsi değil) bu tarz bir eseri deneysel titizlikten mahrum olmakla eleştirdiler; bu tarz eleştirilere verilecek cevap, eserin odak noktasının fikirler olduğu ve temel hedefinin ise bu fikirlerin daha fazla dikkate alınmasını sağlamak olduğu için deneysel titizlikten mahrum olmadığıdır. Çağdaş iktisatçıların bir kısmı (ama çoğu değil), söz konusu dönemdeki Batı iktisadi bile ancak yeni yeni bir tarihsel merak konusu olmuşken kendisinden daha aşağı muadilini incelemenin ne gibi bir getirisi olabileceğini ima ederek o devirdeki Rus iktisatçıların eserlerini hakir

² Birisi Michael Faraday’a “elektrik” gibi müphem bir konuyu araştırmanın amacı ne diye sorduğunda Faraday ona asıl bir bebek sahibi olmanın amacının ne olduğunu sorarak cevap vermiş.

gördüler. Bu soruya verilecek cevap şudur: Bu soru, başka bir soruyu davet etmektir zira derinlikli bir inceleme yapılmaksızın Rus iktisadının gerçekten aşağı olup olmadığı nasıl bilinebilir? Hatta bazı tarihçiler (tabii hepsi değil), temel olarak sadece “fikirleri” incelemenin amacını sorguladılar. Onlara göre tarih; olgular, olaylar, toplumsal hareketler, savaşlar ve benzer konular hakkında olmalıdır. Buna verilebilecek cevap, birçok olayın en azından kısmen de olsa fikirlerden doğmuş olduğudur. Fikirler, olayların öteki yüzüdür ve olaylar nadiren yaygın fikirlerin en başta amaçladığı gibi gerçekleşse de bu fikirlerin geçmişteki içerik ve etkisini göz önüne almak, tarihî hatıraları diriltmenin belirli bir savaşın deneysel sonuçlarını çalışmak kadar meşru bir parçasıdır.

Dolayısıyla tarih araştırmaları kendisi dışında bir gerekçelendirmeye ihtiyaç duyduğu takdirde bu gerekçelendirme, geçmişin hem hatalarını hem de başarılarını unutmamaktır ve geçmiş fikirler, en az modası geçmiş eski olaylar kadar tarihin dokusunun bir parçasıdır. Hatta olaylar çok daha nadir tekrerrür ederse -elbette güldürü ve trajedi istisna tutulabilir- fikirler de tıpkı tarihsel gelişimin çeşitli sarmallarının kendini göstermesi gibi çok daha sık bir şekilde değişmiş ya da uyarlanmış bir biçimde sahneye geri gelebilirler. Hiç şüphesiz iktisadi düşünce, genel manada entelektüel tarih sahası dâhilinde bir uzmanlık alanıdır, fakat bu tür fikirlerin bağlantıları çoğunlukla böyle bir uzmanlaşmanın dar kalıplarını aşar, özellikle de bu kitapta işlenen hususi bağlam söz konusu olduğunda. Bu destekleyici gerekçeyle birlikte, Rus iktisadi hafızasını İngilizce konuşan bir okuyucu kitlesi için diriltme çabası makul görülebilir.

TEŞEKKÜR

İktisadi düşünceinin Rusya'daki macerasının peşine düşmüş geçmiş ve çağdaş tüm tarihçilerin eserlerine, önde gelen birçok Rus iktisatçının fikirlerinin uzun zaman boyunca hayatta kalmasını temin etmek üzere çalışmaların değerli ve kimi zaman da cüretkâr çabalarına ödenmesi mümkün olmayan bir borcum olduğunu belirtmeliyim. Onların yıllardır süren çalışmalarına başvurduğum ve emeklerinden oldukça faydalandım, dolayısıyla benim açımdan hakkaniyetli olan davranış bu kitabı onlara ithaf etmektir.